

شیوه‌های پیشگیری از همسایه‌آزاری و راه‌های مقابله با آن از منظر روایات

حجت‌الاسلام والمسلمین کاظم دلیری*

مقدمه

همسایه کسی است که در مسکن، همجوار انسان است.^۱ این همجواری و همزیستی، حقوق و وظایف متقابلی را برای هر یک از همسایگان پدید می‌آورد که اگر رعایت شود، آرامش و آسایش اهل یک محله را به ارمغان می‌آورد و زندگی را بر آنان شیرین و گوارا می‌سازد. از جمله این حقوق، ترک آزار همسایه است که امروزه با تغییر بافت جمعیتی و سبک معماری شهرها و روستاها و گسترش آپارتمان‌نشینی و افزایش وسایل ارتباطی، اهمیتی دو چندان یافته است. در این مقاله با استفاده از روایات اهل بیت علیهم‌السلام ابتدا چهار شیوه پیشگیری از همسایه‌آزاری و چهار راهکار مقابله با آن را تشریح می‌کنیم.

الف. شیوه‌های پیشگیری از همسایه‌آزاری

برای پیشگیری از وقوع معضل همسایه‌آزاری چه از جانب خود و چه از جانب دیگران، باید چند نکته نظری و عملی رعایت شود که این امور عبارتند از:

۱. شناخت حقوق همسایه و موارد همسایه‌آزاری

گام اول برای پیشگیری از وقوع همسایه‌آزاری، آشنایی با حقوق همسایگان است که در روایات

* دانش‌آموخته سطح ۳ حوزه علمیه قم.

۱. خلیل بن احمد فراهیدی؛ کتاب العین؛ ج ۶، ص ۱۷۶؛ حسین بن محمد راغب اصفهانی؛ مفردات الفاظ القرآن؛ ص ۲۱۱.

متعدد بیان شده^۱ و مقدمه‌ای برای شناخت مصادیق همسایه‌آزاری و اجتناب از آن‌هاست. برخی از مصادیق همسایه‌آزاری عبارتند از:

- آزارهای زبانی: مانند درگیری لفظی، بدگویی، غیبت، تهمت، فحاشی و سخن‌چینی.

- آزارهای چشمی: از طریق دید زدن و سرک کشیدن در خانه همسایه برای تجسس یا چشم‌چرانی و هرزگی.

- آزارهای صوتی: مانند بالابردن صدای خود و فرزندان در خانه و آلاینده‌های صوتی همچون صدای ساز و آواز، رادیو و تلویزیون.

- آزارهای عملی: مانند حسادت و دشمنی و خشم و درگیری، تصرف غیر مجاز در اماکن و وسایل مشاع، ورود بی‌خبر و ناگهانی به خانه همسایه، دستبرد زدن به اموال همسایه، گذاشتن زباله‌های خود بر درب خانه همسایه، ساخت در و پنجره‌های مشرف بر خانه همسایه، افزایش ارتفاع ساختمان خود و محروم ساختن همسایگان از نور و هوا و چشم‌انداز مناسب. چنانکه پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده است: «وَلَا يَسْتَطِيلُ عَلَيْهِ فِي الْبِنَاءِ يَحْجُبُ عَنْهُ الرِّيحُ إِلَّا بِإِذْنِهِ»^۲؛ جز با اجازه او بنایش را بلندتر از همسایه نسازد تا مانع وزش باد به سوی او شود». برج‌ها و آپارتمان‌های بلندی که در کنار خانه‌های ویلایی و کم‌ارتفاع ساخته می‌شود و خانه همسایگان را مانند زندان، تاریک و هوایش را نامطبوع می‌سازد، از معضلات همسایه‌داری امروز است که باید دستگاه‌های حکومتی و نهادهای مردمی، چاره‌ای برای آن بیندیشند. مصادیق همسایه‌آزاری گاه آنچنان ظریف و دقیق است که بوی غذا و نحوه انتقال مایحتاج خود به خانه را نیز در بر می‌گیرد.^۳

۲. شناخت بزرگی گناه همسایه‌آزاری

گام دوم برای اجتناب از گناه همسایه‌آزاری، داشتن تصور و درک روشنی از بدی آن است. در روایات نبوی، پیوند آشکاری میان ایمان به خدا و ترک همسایه‌آزاری دیده می‌شود.

۱. ر.ک: محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲، ص ۶۶۶-۶۶۹؛ امام زین العابدین عَلَيْهِ السَّلَام؛ الصحيفة السجادية؛ ص ۱۲۴-۱۲۶، دعای ۲۶.

۲. محمد بن احمد فتال نیشابوری؛ روضة الواعظین؛ ج ۲، ص ۳۸۹.

۳. ر.ک: همان.

شیوه‌های پیشگیری از همسایه‌آزاری و راه‌های مقابله با آن از منظر روایات ■ ۱۰۳

رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ؛^۱ کسی که به خدا و روز واپسین ایمان دارد، همسایه‌اش را نمی‌آزارد». مردی از انصار خدمت رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمد و گفت: خانه‌ای در محله‌ای خریده‌ام و نزدیک‌ترین همسایگان همجوaram، کسی است که نه امیدی به خیرش دارم و نه از شرش در امانم. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، امام علی عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ، سلمان، ابوذر و شخص چهارمی را - که گویا مقدار داده است - مأمور کرد تا در مسجد با صدای رسا این مطلب را سه بار اعلام کنند: «لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَمْ يَأْمَنْ جَارَهُ بِوَأْتَقَهُ؛ ایمانی ندارد کسی که همسایه‌اش از ستم و خشمش در امان نباشد». اصل این سخن و مأمور کردن بزرگان اصحاب پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به اعلان عمومی و تکرار آن، گویای اهمیت این موضوع است. بر طبق سنت نبوی، همسایه شامل چهل خانه از چهار طرف روبه‌رو، پشت سر، دست راست و دست چپ می‌شود.^۲ هر چه همسایه نزدیک‌تر باشد، به‌ویژه اگر دیوار به دیوار باشد، حق بیشتری دارد؛ ولی در ترک همسایه‌آزاری تفاوتی میان همسایه دور و نزدیک نیست.

خواهد در زیان همسایگان را
که نَبَّوْدُ سُخْرَهُ این گون و مکان را
مخواه آزدن همسایه زنه‌ار
ز قرآن درنیوش^۳ این نغز گفتار
به احسان کوش با همسایه و خویش^۴
ز آزار دل آنان بیندیش
دل همسایه گر شاد از تو باشد
بسی به تا به فریاد از تو باشد^۵

سعادت و شقاوت اخروی انسان نیز با نحوه همسایه‌داری‌اش گره خورده است. امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: «مَنْ كَفَّ أَدَاهُ عَنْ جَارِهِ أَقَالَهُ اللَّهُ عَثْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛^۶ کسی که آزارش را از همسایه‌اش باز دارد، خداوند در روز قیامت از لغزش او در می‌گذرد».

۳. خوش‌بینی نسبت به همسایه

عیب‌جویی یکی از مهم‌ترین مصادیق همسایه‌آزاری و برخاسته از بدبینی و بدخواهی نسبت به

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲، ص ۶۶۷، ح ۶.

۲. ر.ک: همان، ج ۲؛ ص ۶۶۹، ح ۱-۲ و ص ۶۶۶، ح ۱ و ص ۶۶۷، ح ۱۲.

۳. بشنو.

۴. به آیه ۳۶ سوره نساء که به احسان به همسایه امر می‌کند، اشاره دارد.

۵. مهدی الهی قمشه‌ای؛ شکوفه‌های عرفان؛ ص ۵۷.

۶. محمد بن علی صدوق؛ الأمالی؛ ص ۵۵۲؛ علی بن حسن طبرسی؛ مشکاة الأنوار؛ ص ۲۱۴.

اوست. فضای بدبینی، عیب‌جویی، کینه و کدورت در روابط همسایگی، زندگی را بر همسایگان تلخ و ناگوار می‌کند. امام باقر علیه السلام در این باره فرمود: «مَنْ الْقَوَاصِمِ الْفَوَاقِرِ الَّتِي تَقْصِمُ الظُّهْرَ جَارِ السُّوءِ إِنْ رَأَى حَسَنَةً أَحْفَاهَا وَ إِنْ رَأَى سَيِّئَةً أَفْشَاهَا؛^۱ از بلاهای کمرشکن، همسایه بد است که اگر خوبی ببیند، آن را پنهان می‌کند و اگر بدی ببیند، آن را افشا می‌کند».

سه عامل است که دل را کُند مکنَد و غمگین

بگوش باش که تا بشنوی تو طرفه حکایت

مجاور بدِ ناساز، یار و هم‌ره بدِ بدخو

عیال بد، همه آن‌ها عقوبت است و سیاست^۲

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز از چنین همسایه‌ای به خدا پناه می‌برد و می‌فرماید: «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ جَارِ السُّوءِ فِي دَارِ إِقَامَةٍ تَرَاكَ عَيْتَاهُ وَ يَوْعَاكَ قَلْبُهُ إِنْ رَأَى بِخَيْرٍ سَاءَةً وَ إِنْ رَأَى بِشَرٍّ سَرَّةً؛^۳ به خدا پناه می‌برم از همسایه بد در محل اقامت که چشمانش تو را می‌بیند و دلش مراقب توست [که از تو عیبی بگیرد]؛ اگر تو را در حال خوبی و خوشی ببیند، ناراحت می‌شود و اگر تو را گرفتار و بدحال ببیند، خوشحال می‌شود». مراد از همسایه در دار اقامت، همسایه دائمی انسان در برابر همسایگان موقتی همچون همسایه در سفر است.^۴

راهکار پیشگیری از عیب‌جویی، خوشبینی یا حُسن ظنّ به همسایه و خیرخواهی نسبت به اوست. چنانکه امام زین‌العابدین علیه السلام نسبت به همسایگان خود از خداوند چنین می‌خواهد: «وَأَسْتَعْمِلَ حُسْنَ الظَّنِّ فِي كَأْفَتِهِمْ؛^۵ نسبت به همه آنان خوشبینی را به کار بندم». اگر انسان نسبت به همسایگان خود بدبین باشد، در کار و زندگی خصوصی آنان دخالت می‌کند و به دنبال عیب‌ها و اسرارشان می‌گردد و پس از شناخت عیوب، آن‌ها را با غیبت و بدگویی آشکار می‌سازد؛ در حالی که نباید به دنبال عیوب آنان باشد و اگر هم از عیوب آنان مطلع شد، نباید آن

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲، ص ۶۶۷، ح ۱۵.

۲. عمادالدین نسیمی.

۳. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲، ص ۶۶۹، ح ۱۶؛ حسین بن سعید اهوازی؛ الزهد؛ ص ۴۳.

۴. ابن ابی الحدید؛ شرح نهج البلاغه؛ ج ۱۷، ص ۱۱.

۵. امام زین‌العابدین علیه السلام؛ الصحيفة السجادية؛ ص ۱۲۴.

را افشا کند.

بدینی ← دخالت و تجسس ← کشف عیوب ← افشای عیوب

امام سجاد علیه السلام یکی از حقوق همسایگی را این چنین بر می‌شمارد: «وَلَا تَتَّبِعْ لَهُ عَوْرَةً فَإِنْ عَلِمْتَ عَلَيْهِ سُوءًا سَتَرْتَهُ عَلَيْهِ»^۱ به دنبال عیب و امر پنهان او نگرده، پس اگر بدی‌ای هم از او دانستی، بر او بپوشان.»

این مشکل در جوامع روستایی بیش از جوامع شهری است. در زندگی روستایی در اطلاع از جزئیات و کلیات زندگی یکدیگر افراط می‌شود، ولی در مقابل آن در جوامع شهری معمولاً همسایگاه چنان از هم بی‌خبر و بیگانه‌اند که گاه همسایه‌ای از دنیا می‌رود و تا چند روز کسی از آن خبر ندارد.

۴. دقت در انتخاب همسایه خوب

یکی از راهکارهای در امان ماندن از آزارهای همسایه بد، دقت در انتخاب محل سکونت خود و انتخاب همسایه خوب برای خود است که از راه‌هایی مثل مشورت با اهل محل، پرسیدن از نیروهای انتظامی و کسبه اهل محل یا گشت و گذار و کشیک دادن در محل، امکان‌پذیر است. ابتلای به مردمان همسایه‌آزار اغلب از آنجا ناشی می‌شود که فقط به ظواهر و تشریفات خانه، قیمت آن و شهرت و زیبایی محله و ... اهمیت می‌دهیم. امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «سَلُّ عَنِ الرَّفِيقِ قَبْلَ الطَّرِيقِ وَ عَنِ الْجَارِ قَبْلَ الدَّارِ»^۲ پیش از راه [افتادن برای مسافرت]، از همسافرت پرس و پیش از خانه، از همسایه‌ات پرس؛ یعنی پیش از انتخاب خانه، درباره همسایه‌ات پرس و جو کن.^۳

تاندانی که کیست همسایه به عمارت تلف مکن مایه^۴
مردمی آزموده باید و راد که به نزدیکشان نهی بنیاد^۵

لقمان حکیم نیز به فرزندش توصیه کرده است: «يَا بُنَيَّ الْجَارَ ثُمَّ الدَّارَ يَا بُنَيَّ الرَّفِيقَ ثُمَّ الطَّرِيقَ يَا

۱. محمد بن علی صدوق؛ الخصال؛ ج ۲، ص ۵۶۹.

۲. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۸، ص ۲۴؛ ابن شعبه حرانی؛ تحف العقول؛ ص ۹۸.

۳. سید علی‌خان بن احمد مدنی؛ الطراز الأول؛ ج ۷، ص ۲۳۰؛ محمد بن علی صدوق؛ علل الشرائع؛ ج ۱، ص ۱۸۲.

۴. سرمایه و مال.

۵. اوحدی مراغه‌ای. <https://ganjoor.net/attar/pandname/sh/42>

بُنَيِّ لَوْ كَانَتْ اَلْبُيُوتُ عَلٰى اَلْعَجَلِ مَا جَاوَزَ رَجُلٌ جَارَ سَوْءٍ اَبَدًا؛^۱ پسرم! همسایه سپس خانه، پسرم همسفر سپس راه، پسرم اگر خانه‌ها بر روی چرخ قرار داشت [و امکان جابه‌جایی آن‌ها بود] هرگز فردی با همسایه بد، همسایگی نمی‌کرد. اگر مردم در کنار همسایه بد زندگی می‌کنند، از سر ناچاری و دشواری تغییر محل سکونت است. بنابراین باید از همان ابتدا مکان خوبی را انتخاب کند تا ناچار به زندگی در کنار همسایه بد نباشد.

ب. راهکارهای مقابله با همسایه‌آزاری

برای مقابله با همسایه‌آزاری، راهکارهایی نیز وجود دارد که به چهار مورد از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

۱. نصیحت و ارشاد همسایه

برای رهایی از دست مردم همسایه‌آزار، باید او را نصیحت و ارشاد کرد تا اگر زمینه هدایت و اصلاح را داشته باشد، بپذیرد و دست از آزارش بردارد. امام سجاد علیه السلام درباره حق همسایگی می‌فرماید: (وَ اِنْ عَلِمْتَ اَنَّهُ يَقْبَلُ نَصِيحَتَكَ نَصِيحَتَهُ فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ؛^۲ اگر می‌دانی در آنچه به رابطه میان تو و او بر می‌گردد، نصیحت تو را می‌پذیرد؛ او را نصیحت کنی). ابوبصیر از اصحاب امام صادق علیه السلام، همسایه‌ای داشت که به سبب تقرب به دستگاه سلطنتی، اموال فراوانی به هم زده بود. در نتیجه مجالس عیش و نوش و ساز و آواز به راه می‌انداخت و از این راه ابوبصیر را می‌آزرد. ابوبصیر هر چه نزد او گله و شکایت کرد، سودی نبخشید تا اینکه به امام صادق علیه السلام متوسل شد. امام علیه السلام با این نصیحت که «اگر دست از کار زشت برداری، ضمانت می‌کنم خدا تو را به بهشت درآورد»، او را هدایت کرد؛ به گونه‌ای که دست از کارهای زشتش برداشت و همه اموال حرام را از مالش خارج کرد و در نهایت عاقبت به خیر شد.^۳

۲. صبر و مدارا

در مقابله با همسایه بد، باید صبور بود و با او مدارا کرد؛ زیرا در روابط همسایگی بعضی آزار و اذیت‌ها خواسته یا ناخواسته پیش می‌آید. در چنین مواقعی انسان باید تا حد امکان حرمت همسایه را نگه دارد و با مدارا و گذشت و بزرگواری از کنار آن‌ها بگذرد. امام موسی کاظم علیه السلام

۱. محمد بن محمد مفید؛ الإختصاص؛ ص ۳۳۷.

۲. محمد بن علی صدوق؛ الخصال؛ ج ۲، ص ۵۶۹.

۳. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۱، ص ۴۷۴، ح ۵.

شیوه‌های پیشگیری از همسایه‌آزاری و راه‌های مقابله با آن از منظر روایات ■ ۱۰۷

فرمود: «لَيْسَ حُسْنُ الْجَوَارِ كَفَّ الْأَذَى وَ لَكِنَّ حُسْنَ الْجَوَارِ صَبْرُكَ عَلَى الْأَذَى؛^۱ همسایگی خوب، خودداری از اذیت نیست؛ بلکه همسایگی خوب، صبر بر اذیت اوست». شخصی به نام عمرو بن عکرمه بر امام صادق علیه السلام وارد شد و گفت: «همسایه‌ای دارم که مرا می‌آزارد». امام فرمود: «او را ببخش». عمرو گفت: «خدا او را نبخشد!». امام از روی ناراحتی، چهره‌اش را از او برگرداند.^۲

امام زین العابدین علیه السلام در دعای بیست و ششم صحیفه سجادیه برای همسایگان و دوستان خویش از خداوند این چنین درخواست می‌کند: «وَ اجْعَلْنِي اللَّهُمَّ أَجْزِي بِالْإِحْسَانِ مُسِيئَتِهِمْ، وَ أُعْرِضْ بِالتَّجَاوُزِ عَن ظَالِمِهِمْ»^۳ بارالها! مرا این چنین قرا بده که با نیکوکاری، همسایگان و دوستان بدکارم را مجازات کنم و با گذشت، از همسایگان و دوستان ستمکارم روی برگردانم». توجه به اینکه آزار و اذیت همسایگان، نوعی بلا و امتحان است، تحمل آن را آسان‌تر می‌کند. امام صادق علیه السلام فرمود:

مؤمن از یکی از این سه چیز خلاصی ندارد و گاهی هر سه با هم بر او جمع می‌شوند: یا برخی از آنان که در خانه با اوست در را بر او می‌بندد و او را می‌آزارد، یا همسایه‌ای او را می‌آزارد یا در راهی که برای حوائجش می‌رود، کسی به او بر می‌خورد که او را می‌آزارد و اگر مؤمن بر قله کوهی هم باشد، خداوند شیطانی را بر می‌انگیزد تا او را بیازارد و خدا برای او از ایمانش، انسی قرار می‌دهد که با وجود آن احساس وحشت و نیاز به احدی نمی‌کند.^۴ این آزار و اذیت‌ها، گاه امتحان الهی برای مؤمن است تا با صبر در برابر آن، به او اجر بدهند و درجه او را بالا ببرند یا گناهان و خطاهایش را پاک کنند؛ چنانکه خداوند همواره پیامبران و اولیایش را با اذیت‌های گوناگون مردم از توهین و تهدید، فشارهای روانی و اقتصادی و جنگ و کشتار آزموده و آنان را به صبر و مدارا با مردم امر کرده است.

۳. مراجعه به محاکم اسلامی و توسل به تدابیر بازدارنده

انسان باید تا حد ممکن بر آزارهای همسایه‌اش صبر کند، حرمتش را نگه دارد و او را نصیحت

۱. همان، ج ۲، ص ۶۶۷، ح ۹.

۲. همان، ج ۲، ص ۶۶۶، ح ۱.

۳. امام زین العابدین علیه السلام؛ الصحیفه السجادیة؛ ص ۱۲۴.

۴. علی بن حسن طبرسی؛ مشکاة الأنوار؛ ص ۲۱۴-۲۱۵؛ حسین بن سعید اهوازی؛ المؤمن؛ ص ۲۳.

کند؛ ولی اگر آزارهایش از حد گذشت و تحمل ناپذیر شد، می‌تواند با مراجعه به دادگاه اسلامی و توسل به تدابیر مناسب، همسایه‌اش را به تغییر رفتار و در نهایت قطع آزارسانی وا دارد. یکی از این تدابیر، اعلان عمومی آزارهای اوست که وی را تحت فشار روانی و فشار افکار عمومی قرار می‌دهد و چه‌بسا به همین سبب دست از کارهای زشت و بدش بر می‌دارد. امام باقر علیه السلام فرموده است:

مردی خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و از اذیتی که از همسایه‌اش دیده بود، شکایت کرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله به او فرمود: صبر کن. بعد از مدتی دوباره آمد و پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود: صبر کن. باز برای بار سوم به نزد آن حضرت آمد و شکایت کرد. این بار پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود: در هنگام رفتن مردم به سوی نماز جمعه، اثاث را از خانه بیرون ببر و بر سر راه بگذار تا کسانی که به سوی نماز جمعه می‌روند، آن را ببینند و هنگامی که [علت این کار را] از تو پرسیدند [علتش را] به آنان خبر بده. وقتی آن مرد چنین کرد، همسایه‌اش آمد و گفت: اثاث را برگردان که با خدا عهد می‌بندم دیگر تو را نیازم.^۱

یکی دیگر از تدبیرها برای نجات از همسایه‌آزاری، مقابله به مثل است؛ مانند اینکه وقتی کسی مرتب زباله‌هایش را جلوی درب خانه همسایه می‌گذارد و به تذکره‌هایمان گوش نمی‌دهد، ما هم زباله‌هایمان را جلوی درب خانه او بگذاریم تا متنبه شود، یا وقتی به عمد صدای وسایل صوتی‌اش را بالا می‌برد و نصیحت و گذشت ما در او تأثیری ندارد، می‌توانیم با صداسازی متقابل او را آزار دهیم تا دست از این کارش بردارد. در واقع بر اساس اخلاق اسلامی، تا جایی که ممکن است باید جواب بدی را با خوبی و تحمل و مدارا و گذشت داد، ولی اگر بدکاری از حد گذشت، می‌توان جواب بدی را با بدی داد؛ چنانکه قرآن کریم می‌فرماید: «وَ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ»^۲ جزای بدی، بدی‌ای است مثل آن؛ پس کسی که عفو و اصلاح کند، اجرش بر خداست».

بی‌شک برخی از اقدامات ایدایی مانند قطع درختان و تخریب ساختمان‌ها یا قصاص از قتل و جنایت، باید با نظر و اجازه حاکم شرع انجام شود تا مفسد دیگر بر آن مترتب نشود. در برخورد با فرد همسایه‌آزار باید شخصیت او در نظر گرفته شود. شیوه برخورد با همسایه متکبر و همسایه

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲؛ ص ۶۶۷، ح ۱۳.

۲. شوری: ۴۰.

شیوه‌های پیشگیری از همسایه‌آزاری و راه‌های مقابله با آن از منظر روایات ■ ۱۰۹

متواضع یا همسایه‌عالم و همسایه‌جاهل متفاوت است. در برخورد با همسایگان باید با هوشمندی و درایت بهترین نوع برخورد را برگزید.

۴. تغییر محل سکونت

آخرین راه برای نجات از دست همسایه‌مردم‌آزار، تغییر محل سکونت خود و انتقال به جای دیگر است. بنا بر روایتی از امام صادق علیه السلام، دعا در سه جا مستجاب نمی‌شود که یکی از آن‌ها این است: «رَجُلٌ يَدْعُو عَلَيَّ جَارِهِ وَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ السَّبِيلَ إِلَيَّ أَنْ يَتَحَوَّلَ عَنْ جِوَارِهِ وَيَبِيعَ دَارَهُ»^۱؛ مردی که همسایه‌اش را نفرین می‌کند، در حالی که خداوند عزوجل راهی برای او قرار داده است که از همسایگی او نقل مکان کند و خانه‌اش را بفروشد». البته اگر راهی برای فروش یا تغییر خانه نبود مانند سالخوردگانی که امکان خرید و فروش خانه را ندارند، حق نفرین برایشان محفوظ است.

ابوالاسود دؤنلی واضع علم نحو (م ۹۹ یا ۱۰۱ق) در شهر بصره همسایه‌ای داشت که از بستگان خودش بود، ولی به سبب اختلاف عقیدتی هر شب با سنگ انداختن به او، او را می‌آزرد. ابوالاسود شکایت او را نزد قومش برد و آنان هم با او صحبت کردند، ولی سودی نبخشید. در نتیجه ابوالاسود خانه‌اش را فروخت و به محل دیگری رفت. به او گفتند: خانه‌ات را فروختی؟ گفت: خانه‌ام را فروختم؛ بلکه همسایه‌ام را فروختم! و این کلام او در زبان عربی مثل شد.^۲ یکی دیگر از راه‌های خلاصی از دست همسایه‌مردم‌آزار نیز این است که از او بخواهند خانه‌اش را به همسایگان بفروشد و از آن محل برود که البته موفقیت این شیوه، منوط به موافقت فرد همسایه‌آزار است؛ و گرنه باید با اهل محل و معتمدین رایزنی شود تا حمایت آنان برای فشار بر فرد همسایه‌آزار برای تخلیه یا فروش منزل به دست آید.

فهرست منابع

۱. ابن ابی‌الحدید معتزلی، عبدالحمید بن هبة‌الله؛ شرح نهج‌البلاغه؛ چاپ اول، قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی، ۱۴۰۴ق.
۲. ابن‌شعبه حرانی، حسن بن علی؛ تحف‌العقول؛ تحقیق: علی‌اکبر غفاری؛ چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق.

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲، ص ۵۱۰؛ علی بن حسن طبرسی؛ مشکاة الأنوار؛ ص ۲۱۴.

۲. علی بن حسین ابوالفرج اصفهانی؛ الأغانی؛ ج ۱۲، ص ۴۹۶. «بِعْتُ جَارِي وَ لَمْ أُبِعْ دَارِي».

۳. ابوالفرج اصفهانی، علی بن حسین؛ الاغانی؛ بیروت: دار إحياء التراث العربي، ۱۴۱۵ق.
۴. الهی قمشه‌ای، مهدی؛ شکوفه‌های عرفان؛ تهران: امیرکبیر، [بی تا].
۵. امام زین العابدین علیه السلام، علی بن الحسین؛ الصحيفة السجادية؛ چاپ اول، قم: الهادی، ۱۳۷۶ش.
۶. اهوازی، حسین بن سعید؛ الزهد؛ تحقیق غلامرضا عرفانیان؛ چاپ دوم، قم: المكتبة العلمية، ۱۴۰۲ق.
۷. _____؛ المؤمن؛ قم: مؤسسة الإمام المهدي علیه السلام، ۱۴۰۴ق.
۸. راغب اصفهانی، حسین بن محمد؛ مفردات الفاظ القرآن؛ چاپ اول، بیروت: الدار الشامیة دارالقلم، ۱۴۱۲ق.
۹. شریف الرضی، محمد بن حسین؛ نهج البلاغه؛ تحقیق: صبحی صالح؛ چاپ اول، قم: هجرت، ۱۴۱۴ق.
۱۰. صدوق، محمد بن علی؛ الخصال؛ تحقیق: علی اکبر غفاری؛ چاپ اول، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۲ش.
۱۱. _____؛ الامالی؛ تهران: کتابخانه اسلامیة، ۱۳۶۲ش.
۱۲. _____؛ علل الشرایع؛ قم: کتاب فروشی داوری، ۱۳۸۵ق.
۱۳. طوسی، محمد بن حسن؛ تهذیب الاحکام؛ تهران: دارالکتب الإسلامیة، ۱۳۶۵ش.
۱۴. طبرسی، علی بن حسن؛ مشکاة الانوار؛ چاپ دوم، نجف: المكتبة الحیدریة، ۱۳۸۵ق.
۱۵. قتال نیشابوری، محمد بن احمد؛ روضة الواعظین؛ چاپ اول، قم: رضی، ۱۳۷۵ش.
۱۶. فراهیدی، خلیل بن احمد؛ کتاب العین؛ چاپ دوم، قم: هجرت، ۱۴۱۰ق.
۱۷. کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی؛ تحقیق: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی؛ چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیة، ۱۴۰۷ق.
۱۸. مدنی، سید علی خان بن احمد؛ الطراز الاول؛ چاپ اول، مشهد: مؤسسة آل البيت علیهم السلام لإحياء التراث، ۱۳۸۴ش.
۱۹. مفید، محمد بن محمد؛ الاختصاص؛ قم: کنگره جهانی شیخ مفید، ۱۴۱۳ق.